

DECENTRALIZÁCIÓ ÉS ÖNKORMÁNYZAT.¹

BERNÁT ISTVÁN és Weis István e folyóirat 1. és 2. számában olyan kérdést vittek a magyar közvélemény elé, mely minden állami berendezésnek alapproblémája, az utolsó nyolc évtizedben a magyar gondolkodás egyik állandó vitapontja, és amelynek időszertűsége talán sohasem volt nagyobb, mint ma. Ez a kérdés a központosítás (centralizáció), illetőleg (még nem általános használatú kifejezéssel): a szétpontosítás, azaz decentralizáció kérdése.

I. Ha a fölvetett kérdéssel foglalkozni akarunk, a központosítás és decentralizáció fogalmát nemcsak meg kell tisztánunk a velük kapcsolatos vagy összebonyolódott fogalmaktól (mint demokrácia, önkormányzat, bürokrácia), hanem a fogalmak elemzésénél el kell menni azoknak gyökeréig, hogy a kérdés a maga egyetemes jelentőségében tisztán álljon előttünk.

A fejlődést mindig különböző ható erők, érdekek küzdelme biztosítja; a fejlődés útját az említett erők küzdelmének eredménye jelöli ki. Lehet, hogy átmenetileg az ellentétesen működő érdekek közül az egyik vagy a másik jut túlsúlyra vagy közöttük egyensúly (kompromisszum) jön létre; a küzdelem azonban nem áll meg, az érdekek tovább hatnak s biztosítják a haladást.

Általánosan ismert például az a küzdelem, amely az egyéni érdekek és a közérdek között az emberi élet kezdetei óta tart s amely két nagy világfelfogásban: a liberális és konzervatív irányban jut kifejezésre. Az előbbi az egyéni jogok minél teljesebb biztosítására és a közhatalom körének szigorú elhatárolására törekszik, az utóbbi a közület érdekéből indul ki és az egyéni erőket erre a célra akarja és engedi érvényesíteni. Amaz a politikai jogot hatalomnak, ez kötelességnek tekinti; az a haladást individualisztikus, ez közületi célok irányában keresi. Amannak elfajulása a radikalizmus, az utóbbié a reakció.

Amíg az egyéni és közérdek szembeállítása, mint a liberális és konzervatív irány kiindulópontja a tudományos politikai irodalomban általánosan elfogadott, sokkal kevésbé foglalkoznak már azzal a kérdéssel, hogy a közérdekek is szembe kerülhetnek egymással. Az emberi közösségeknek ugyanis különféle alakjai vannak, melyek a legeltérőbb alapokon keletkeznek és ezek a közösségek nemcsak a hozzájuk tartozó egyesek külön érdekeivel szemben kénytelenek állandó küzdelmet folytatni, hanem a közös érdekekért más közületek ellentétes közös érdekeivel szemben is.

A nemzeti társadalom például a legkülönbélebb szempontok szerint tagozódik. Vannak néprajzi szempontból különféle fajok, anyanyelv szempontjából különféle nemzetiségek, vallási szempontból különféle egyházak és felekezetek, foglalkozási ágak szempontjából különféle osztályok (rendek).

¹ V. ö. Bemát István, Decentralizáció, Magyar Szemle, 1927 5. 1. és Weis István, Központosítás—szétpontosítás, ugyanott 121. 1.

A nemzeti társadalom e különféle csoportjaiban, részeiben külön érdekek fejlődnek ki és élnek, és ezek a külön érdekek a többi csoport érdekeivel és a nemzet egyetemes érdekeivel többé-kevésbé ellentétesek. A csoportérdekek egymással való küzdelme azonban nélkülözhetetlen és bizonyos mértékig jótékony hatású is, mert a nemzet haladását szolgálja.

A nemzet tagozódása azonban nemcsak fajok, nemzetiségek, felekezetek és osztályok szerint történik, hanem területi alapon vidékek szerint is. A kezdetlegesebb korszakban előtérben álló törzsi és nemzeti kapcsolatok ugyanis lassanként a területi kapcsolatok váltják fel, minthogy egy törzs vagy nemzeti tagjai egy vidéken telepednek le és egy vidék így a nemzetnek a rokoni kapcsolatok által megkülönböztetett külön részét képviseli. Az egy vidéken lakókban azután a közös érdekek egész sora fejlődik ki. A rokoni kapcsolatokon felül az égalji és a természeti viszonyok azonossága, az egymás közelében lakás és állandó érintkezés sok közös vonást fejleszt, sok közös érdeket vált ki. Ezek a közös vonások és közös érdekek megmaradnak akkor is, amikor a rokoni kapcsolatok újabb betelepülések és beházasodások következtében esetleg lazulni kezdenek.

Az egész nemzetet összefogó állami kapcsolat mellett így alakulnak ki a helyi kapcsolatok. Az egyes vidékek lakosságát egy szökebb haza fogalma (ú. n. lokálpatriotizmus) köti össze. Minden vidéknek kialakul a külön faji típusa, külön tájszólása, külön népviselete és népművészete. A francia Bretagne, Gascogne vagy Provence egész külön kis világ. De az egyes magyar megyék is nemcsak közigazgatási beosztást jelentenek, hanem külön népkaraktert képviselnek. A somogyi, bácskai, vagy bihari magyar külön típus. A török hódoltság alól menekült megyék a meg nem szállott területen folytatták életüket, a ma elszakított részek menekült lakossága is az elhagyott vidék szerint tart össze (pl. szepesi, szatmári kör stb.).

Már most egy vidék, megye vagy város közös érdekei ellentétesek lehetnek más vidékek érdekeivel, de ellentétesek lehetnek az országos érdekekkel is. Hiszen az egyes nemzeti részek külön karaktere is érvényesülni igyekszik és a nemzet egész haladását legjobban épp az illető nemzeti részben rejlő különleges értékek által tudja szolgálni. A helyi kapcsolatok a helyi érdekek egész rendszerét fejlesztik ki s mikor a helyi érdekeltség ellentétbe kerül az országos érdekekkel, el kell döntenie, hogy melyik érvényesüljön.

Amiképpen az egyén és a köz egymással sokszor ellentétes érdekei a liberális és konzervatív irányzat kialakulására vezettek, úgy a helyi és országos érdek ellentéte a decentralizáló és központosító irányban jut kifejezésre. Az első minél tágabb teret enged a helyi erők hatásának, a helyi érdekek megvalósulásának; az utóbbi mindent egy kézbe fogni, államosítani akar, hogy az egységes nemzeti akarat akadály nélkül érvényesüljön a legkisebb részletkérdésben is az ország egész területén.

Az országos kormány nyomása és a helybeli érdekeltségek bizalmatlansága és ellenszegülése tehát folyton megismétlődő tünetek. A központosítás és decentralizáció olyan irányok, amelyeket az országos és helyi érdekek különbözősége, eltérése, a központ és a vidék élő antagonizmusa természetesen vált ki; olyan irányok, amelyek ható okait kiküszöbölni, amelyek hatását megszüntetni semmiféle állami berendezés mellett sem lehet, amelyekkel tehát minden államéletben számolni kell.

Helytelen lenne az államéletben az egyik vagy a másik iránynak adni a kizárólagos vezérszerepet. A decentralizáció túlzásba vitele a nemzet szétdarabolására vezet (föderalizmus) s végeredményben úgy, mint annak idején Lengyelországban, az állam felbomlását, bukását okozhatja. A föderalizmushoz hajló decentralizáció Németországnak és Ausztriának is állandó problémája. De épp oly helytelen lenne a központosítást a helyi érdekek

teljes elnyomásáig fokozni, ami viszont a francia történetnek, különösen a forradalom és Napóleon óta megfigyelhető jelensége s ez a franciáktól is elpanaszolt centralizáció azért is érdekes, mert demokrata jelszavak kíséretében jött létre s áll fenn.

A valóságban a központ a vidék nélkül, a vidék a központ nélkül meg nem lehet. A központi (országos) és helyi érdekek között tehát a harmóniának oly fokát kell megteremteni, amely mellett mindkét érdekcsoport méltányos érvényesülése biztosítva van. Ezt a helyes arányt elvileg talán annak tisztázásával lehetne megközelíteni, hogy a vidékeket mely azonosságok és hasonlóságok forrasztják össze egységes nemzetszemlélyé és ennek a nemzetszemlélynek melyek a részek felett álló egyetemes érdekei; viszont melyek az egyes vidékek különleges jellemvonásai és ezeknek megfelelő külön érdekei.

A helyi és közös érdekek aránya nem mindenütt azonos és nem mindig állandó. Lehetnek nemzetek és korok, amelyeknek erős központosítás felel meg, mert a hiányzó nemzeti egységet csak így lehet felépíteni, a Széteső nemzetrészeket csak így lehet összefogni, a nagy akciókat (pl. háborút) és a nagy reformokat csak így lehet végrehajtani. Átmenetileg minden külön érdeknek háttérbe kell vonulnia s nemcsak az egyéni szabadság biztosítékait lehet kivételes hatalommal felfüggeszteni, de esetleg a részek külön érdekeinek bástyáit, a helyi önkormányzatokat is. Az egyéni és helyi szabadságok e megszorítása azonban nem válhatik állandóvá, nem lehet a normális idők tartós kormányzati rendszere.

Viszont lehetnek nemzetek és korok, amelyeknek erős decentralizáció felel meg. Mikor a Habsburgok uralkodása alatt a magyarság alkotmányos érzülete századokon át nem talált a kellő megértésre, a meghasonlott nemzeti lélek a megyei szervezet sáncai közé vonult vissza és az országgyűlés együtt nem léteben és központi nemzeti kormány hiányában ott folytatta nemzeti életét. Így lett az idegen kormány abszolutisztikus törekvései ellen megingathatatlan erővel küzdő megye a nemzeti élet központja. A helyi hatóságoknak az alkotmányosság valóságos védbástyáivá kiépített ez a rendkívüli hatásköre elméleti szempontból talán hibáztatható, akkor azonban fontos nemzeti hivatást teljesített, a magyar államiságot a megye mentette át az elnyomatások korszakain. A nemzeti kormány megalkotásával azonban a nemzet azonnal igyekezett a megyei önkormányzatot a központi kormányzat érdekeivel összeegyeztetni.

Ha a politikai írók tanítása szerint a liberális és konzervatív pártok váltakozó uralma az angol politikai életnek nagy előnye, épp oly kívánatosnak lehet jelezni a központosító és decentralizáló irányzatok egymást felváltó érvényesülését. A megerősödő vidékek esetleges túlkapasait az uralomra jutó centralista irány, a központosítás túlhajtását a vidék erősebb érvényesülése hivatott megakadályozni. A vidékek előretörése friss elemeket állít az országos érdekek szolgálatába, a külföldi példák iránt rendszerint fogékonyabb központi erők hatályosabb érvényesülése pedig új szempontokat vihet be a helyi kapcsolatok folytán maradiságra inkább hajló vidéki életbe. A reformok felülről szoktak jönni, de az erőket a vidékek és végek adják.

II. A magyar közéletben a múlt század negyvenes éveiben indul meg és a törvényhatósági hatáskör bírói védelmét biztosító (1907: LX. törvény-cikk) koalíciós kormányzat idejét leszámítva változatlan erővel tör előre a centralista irányzat. Ennek az irányzatnak kétségtelenül megvolt a jogosultsága; a rendiség romjain új életre kelő országnak erős kormányra volt szüksége, a megyéknek az abszolutizmus elleni védekezés korában kifejlődött rendkívüli hatáskörét vissza kellett szorítani. A központosítás azonban nem állt meg az említett szempontokból szükséges határoknál. Az államosítás

fokról-fokra haladt előre, az igazságszolgáltatás mellett mindig újabb és újabb közigazgatási ágra tette rá a kezét s már ismételen (1891, 1914) megkísérelték a vármegyei tisztviselők kinevezésének a behozatalát is. A centralista iránynak a világháború és az azt követő korszak is kedvezett, minthogy ebben az időben előbb a hadviselésnek, majd a forradalmak által kifosztott ország talpraállításának az érdeke a partikuláris érdekekkel szemben joggal lépett előtérbe.

A kiegyezést követő félszázad centrális-liberális kormányzata alatt az ország hatalmas lépésekkel haladt. A nyugalom ideje a kulturális és gazdasági megerősödés és föllendülés korszaka volt. Ez a megerősödés azonban nem volt egyenletes elosztású. Az ország fejlődő kulturális és gazdasági erőit mind az ország központjában fogták össze. Az újonnan egyesített Budapest rohamlépésekkel lett világváros, de nem gondoskodtak vidéki központok alapításáról és megfelelő fejlesztéséről, nem gondoskodtak az ország és a központ érzelmi összhangjának intézményes biztosításáról; így a vármegyék hatáskörét is lépésről-lépésre korlátozták. Nem vették figyelembe, hogy a vármegye a magyar gondolkodás egyik legeredetibb, legősibb és legértékesebb alkotása; nem vették észre, hogy a vármegyék a nemzeti erők legfontosabb gyűjtő- és tartaléktelepei. Ehhez járult, hogy a központ szívesen fogadott minden külföldről jövő gondolatot, egyszerűen átvett nyugati törvénykönyveket, nem gondolva a sajátlagos magyar viszonyok különleges figyelembevételére és feledve, hogy a magyar faj és a magyar glóbusz külön világ, amely sokszor még meg sem érett haladotabb nyugati államok gazdasági és jogi rendszerére, de különben is elsősorban a különleges magyar értékeket hivatott kitemelni. A hátrányos következmények sokszor már a példaképtül vett nyugati államokban is jelentkeztek, de mi, sajnos, tovább kitarítottunk e jelszavak mellett.

A következők nem maradhattak el. Az októberi forradalomnak az elhanyagolt, szervezetlen vidék nem volt képes ellenállni, a nemzettől elfordult központi gépezet pedig kész hatalmi eszköz volt egy kis kalandorcsoport törekvéseinek a végrehajtására. Ennek tanulságaként a forradalmak bukása után előtérbe lépő nemzeti keresztény irányzatnak csak a nemzeti erők megszervezése és a központnak ez erők szolgálatába állítása adhat komoly tartalmat, ez az irányzat helyesen csak a nemzeti társadalom helyi szervezeteinek megerősítését és kiépítését vallhatja programjával.

A megyei követküldés ősi intézményének felélesztése, a felsőházi tagok egy részének a törvényhatóságok részéről való választása által, talán ösztönös megérzése a nemzeti irány követelményeinek; a kormánytól inkább politikai függésben élő képviselőház mellett a felsőház a magyar társadalomnak a kormánytól független elemeit, az intelligens középosztályt juttatja erősebb befolyáshoz.

A vidéki egyetemek felállítása és felszerelése vidéki kultúrközpontokat alakított. Az egyetemi városokban új tudományos egyletek keletkeztek, új folyóiratok, népszerű tanfolyamok indultak és így minden remény megvan arra, hogy Budapest mellett a nemzeti kultúrának új fellegrárai képződjenek.

Az 1920: XXV. törvénycikk módosításáról előterjesztett törvényjavaslat az egyetemekre való felvételnél az egyes termelési ágak és törvényhatóságok aránylagos figyelembevételét is kiválasztó elvül írja elő, ami végeredményben a vidéki mezőgazdasági foglalkozású lakosság fiainak a vezetésben való térfoglalását fogja maga után vonni.

A tanyakérdés jelentőségének a felismerése, a tanyai közigazgatás kiépítése, tanyai iskolák állítása a magyar alföld legegésőbb problémáját segítik a megoldás felé.

Az előkészítésben levő közigazgatási reformjavaslatok tudunkkal feladták a vármegyei tisztviselők kinevezésének eddig folyton visszatérő gondolatát; a törvényhatósági bizottság tervezett újjászervezésétől az önkormányzat erősödését, a közigazgatási képzés tervezett emelésétől a közigazgatás javulását lehet várni.

Biztató jelenségek ezek, de valljuk be, még szórványosak. Igaza van abban Weis Istvánnak, hogy a vidéki magyar társadalom még mindig elemlyedt, hiányzik a gazdasági önállóság és a társadalmi szervezettség; a vidék mindent a központtól vár s az önkormányzat meglevő formáit sem tudja élettél kitölteni. Ebből azonban a legnagyobb dőreség lenne arra a következtetésre jutni, hogy vessük magunkat fenntartás nélkül a központosítás karjaiba. Ellenkezőleg, itt az ideje, hogy a gazdasági megerősítéssel és kulturális eszközökkel megteremtjük a szét-pontosítás feltételeit.

Tévedés azt hinni, mintha a technika haladása, a gondolatközlés és közlekedés könnyűsége szükségképpen terelne a centralizációra. A találmányok szolgálhatják ugyan a központosítás érdekeit is, azonban viszont lehetővé tesznek aránylag széleskörű decentralizációt, minthogy a központi ellenőrzés gyorsan és akadálytalanul érvényesülhet és szükség esetén bármikor biztosan közbeléphet. A postakocsi korában sokkal veszélyesebb volt az országos érdekekre a vidéki hatóságok önállósága, mint a távíró és rádió korszakában.

Azt az érvét sem fogadhatom el Weis Istvánnak, hogy a decentralizáció túlságosan költséges. Ellenkezőleg kétségtelen, hogy a hatósági teendők folytonos szaporodásával a bürokratikus hivatalnoki kar létszáma többé nem tarthat lépést, különben valóságos szörnyé válna és elviselhetetlen pénzügyi terhet jelentene. A megoldás csak a helyi érdekeltségeknek a hatósági teendők intézésébe mindig szélesebb körben való bevonása lehet.

Ma a decentralizáció nemzetiségi szempontból sem lehet többé veszélyes. Ellenkezőleg, minthogy szomszédaink a tőlünk elszakított területeken az ősi magyar önkormányzati szervezetek helyébe általában megfelelő szak-tudással és nyelvismerettel nem rendelkező kormánytisztviselőket állítottak és szigorú központosítást vezettek be: a decentralizáció a magyar területi integritás gondolatát szolgálhatja esetleg még a nem magyar anyanyelvű volt polgártársaink gondolatvilágában is.

Szokták mondani, hogy az Ausztriától való teljes szétválással a megye alkotmánybiztosító szerepe idejét múlta. Azonban feledik, hogy külföldi befolyás vagy a központi kormányzat nemzetietlen iránya a jövőben is esetleg veszélyeztetheti a nemzeti politika érdekeit és a magyar jognak folytonosságát. Károlyi Mihály kormányrajutása, a kommunizmus, valamint a szomszéd államok beavatkozási kísérletei intő példák arra, hogy nem szabad mindent egy kockára tenni és a helyi önkormányzatokban új várakat kell emelni a magyar érdekek védelmére. A parlamentárizmus szünetelése, munkaképtelensége vagy csődje esetén is a területi önkormányzatok vehetik át a nemzeti akarat kifejezésének és érvényesítésének feladatát.

Nem fogadhatom el azok nézetét, akik Weis Istvánnal együtt a decentralizációt csak az ügyintézésre, az igazgatásra korlátoznák, a kormányzat terén pedig a központosítás feltétlen hívei. Az igazgatási szét-pontosítás már alsófokú kormányhivataloknak hatósági jogkörrel való megszervezésével is megvalósítható (pl. pénzügyigazgatóságok); hogy azonban a központból kiküldött, bármikor áthelyezhető tisztviselők a helyi érdekek érvényesítése szempontjából alig jöhetnek számba, az kétségtelen. De még a helyi igazgatásnak autonóm alapon való megszervezése sem méltó az önkormányzat nevére (az csak öngazgatás lehet). Az önkormányzat a helyi kormányzatot: a helyi akarat kifejezésének (szabályalkotásnak), a helyi

hatóságok megszervezésének, a helyi háztartás vezetésének a jogát jelenti, ezek nélkül meg sincs vagy hiányos. A helyi érdekek felismerése és érvényesítése kormányzati munka nélkül lehetetlen, ezt a kormányzati munkát pedig nem lehet a központra bízni.

A mai kor nemcsak nálunk, de számos más államban is az erős, sokszor abszolutisztikus központi kormányzat kora. A rendkívüli idők: a nagy pusztítások és az ezek nyomán előállt emberfeletti feladatok oly hatalomnak egy kézbe való összpontosítását tették kívánatossá, amely hatalom mellett még az országgyűlés szerepe is elhomályosul. Joggal vethető fel a kérdés, hogy a rendkívüli erőfeszítéseknek, a szanalásnak és újjáépítésnek ebben a korában lehet-e és helyes-e komolyan a helyi hatalmak kiépítéséről, a partikuláris érdekek különleges gondozásáról beszélni. E sorok írója egyetért Bernát Istvánnal abban, hogy lehet, sőt kell. Fel kell használni a központi kormányzat részére ma rendelkezésre álló rendkívüli eszközöket azoknak a gazdasági, kulturális és jogi feltételeknek megalkotására, amelyek mellett a megerősödő helyi szervezetek majd átvehetik a kormányzati munkának a minisztérium kezéből természetesen kiváló részét és a helyi kapcsolatokban rejlő különleges erőket az állam fenntartásának és felvirágoztatásának, a jobb magyar jövőnek szolgálatába állíthatják.

EGYED ISTVÁN.

A SZERKESZTŐ MEGJEGYZÉSE. Azon magas színvonalú eszmecsere-hez, melyet folyóiratunk hasábjain a hazai közigazgatás kérdéseinek elméletileg és gyakorlatilag egyaránt kitűnő szakemberei, a nagytekintélyű Bernát István, Weis István és a fenti cikkben Egyed István folytattak, legyen szabad befejezésül inkább társadalomtörténeti szempontból néhány szót hozzáfűznöm.

A nemzeti élet összefüggéseit szemlélve, kétséget nem szenved, hogy az erőnek: hatalomnak, kormányzatnak, műveltségnek minél gyorsabb és minél erélyesebb decentralizálására volna szükségünk. Ez teljesen laikus módon is érthetővé válik, ha a centralizáció szónak a köztudatban meglévő tartalmát érzékeljük. Centralizáció alatt ma mindenki azt érti, hogy valahol a nagy, elérhetetlen messzeségben határoznak rólunk, kevesen, ismeretlen, felelősségre alig vonható emberek. Hogy ez a központosított kormányzat a miniszteri felelősség elvénél fogva mégis csak alá van vetve nekünk, egyszerű vidéki választóknak, erre természetesen senki sem gondol manapság, amikor a parlamenti kormányzat, pártszervezetek stb. technikájának ismerete a múlt század liberális illúzióit rég kiölte már. Centralizáció alatt ma az úgynevezett Obrigkeitssaat működését szeretjük érteni, amelyben felsőbbség parancsol, a tömegek engedelmessé válnak, a nélkül hogy gondolkodnának vagy gondolkodásuknak eredménye volna. A centralizáció hordozói tehát a ^elsőbbség*, azaz a hivatalok, melyeknek bürokratikus szervezetével szemben a decentralizáció a helyi tömegeket akarja megszervezni.

A kérdést így tekintve, nem lehet sürgősebb feladatunk, mint a decentralizáció előkészítése, kapcsolatban a bürokratikus központi hatóságok hatáskörének összehúzóásával. Mindhárom cikkírónk rámutatott arra a történeti tényre, hogy az októberi forradalom kitörését elsősorban a helyi, vidéki tömegek tökéletes szervezetlensége tette lehetővé. A régi, parlamentáris formák védelme alatt működő felsőbbégi kormányzat egyetlen roppanásra összedőlt, s a centralizáció e siralmas bukásával nem volt többé számbavehető hatalom az ország széles vidéki területein, mely az ellenállást megszervezte és végigküzdötte volna.

De nemcsak hasonló lehetőségek kikerülése érdekében szükséges a helyi, decentralizált szervezetek kiépítése. Amennyiben a centralizáció a felsőbbségnek a patriarchális abszolutizmus korán emlékeztető, az alattvalói szubjektumoktól független kormányzatát jelenti, a központi bürokrácia kormányzatát, mely főnökei, a miniszterek útján a valóságban egyedül parlamenti testületeknek felelős, ezzel szemben kétségtelenül megkívánja maga a jól felfogott keresztény demokrácia is, hogy a kormányzás és közigazgatás működésével a széles néptömegeknek valami közelebbi kapcsolatuk is legyen, mint hogy időnkint résztvesznek azon parlament megválasztásában, mely a centralizált hivatalok működését ellenőrizni hivatott. A keresztény demokrácia, amint ez például a Németbirodalom és Hollandia kimon-

dottan keresztény pártjainak működésében észlelhető iparkodik a hatalmat s vele a műveltséget minél szélesebb rétegekre kiterjeszteni s a felsőbbség állama helyett a népállamot létrehozni. Éppen az említett külföldi országok fejlődése mutatja, hogy a demokratikus széles néprétegek nem feltétlenül hordozói a liberális és radikális politikának, ellenkezőleg, a német katolikus centripártnak konzerváló erkölcsi szempontokat mindenekfelett értékelő politikáját a pártnak több milliónyi kisember tagja: kisgazda, ipari, gyári, mezőgazdasági munkás teszi lehetővé.

Tehát a decentralizáció érdekében kellene magát mindenkinek elhatároznia aki forradalmi kirobbanásoktól mentes, nyugodt, egyenletes társadalmi fejlődésnek a híve. Mindezt azonban elvben megállapítva, fel kell hívnunk a figyelmet Weis István azon megjegyzésére, hogy nálunk a decentralizált vidéki központoknak még a legújabb időkben is hiányzott a 'társadalmi alapépítménye'. A vármegyék itt alig jönnek szóba. Először is a vármegyék háromszáz esztendőn át nem tudták megakadályozni a központi kormányzat elidegenítését — e tekintetben nemzetvédő szerepüket Kossuth elmélete meglehetősen túlozta, — másrészt pedig alapjukban véve egy aránylag vékony társadalmi osztály, a vagyonos, birtokos középnemesség önkormányzati szerve voltak és arra még csak kísérletet sem tettek, hogy maguk közé vegyék és hasonlóképp önkormányzatra neveljék akár a birtoktalan 'bocskoros' nemességet, akár később, a jobbágyságnak politikailag felszabadított utódait. Ebből a szempontból az önkormányzat és decentralizáció előfeltételeit tekintve, nemzeti érzésű, vagyonos és kiterjedt polgárság hiányában kétségtelenül vákuum van tehát történelmileg adott társadalomban úr, melyre lehetetlen erős vidéki decentralizált szervezeteket felépíteni a nélkül, hogy ez úr előbb betöltődne s a vidéken erős, művelt, vagyonosodó nemzeti célokat tudatosan és önállóan megvalósító alsóbb társadalmi osztályok létrejönnének és megszerveződnének.

A decentralizációt csakis megfeszített társadalmi, közművelődési, népjóléti munkával lehet előkészíteni, ez legáltalánosabb formulázásban fenti cikkeinknek tanulsága Folyóiratunk, mint eddig, ezután is iparkodni fog ezt a munkát az egyes részletkérdések megbeszélésével is elősegíteni s e törekvésünket bizonyítja jelen számunkban is a falu jegyzőjéről szóló cikk.